

หลักการแปล เลขนอก เลขใน

เลขนอก-เลขใน เป็นศัพท์อีกคู่หนึ่งที่นักเรียนบาลีจะต้องรู้
 เลขนอก คือ ข้อความที่เป็นคำบอกเล่าของผู้เล่าเรื่องหรือผู้เขียน
 เลขใน คือ ข้อความที่เป็นคำพูดหรือความคิดของตัวละครในเรื่อง

ตัวอย่าง เลขนอก เลขใน

ดังได้สดับมา ในกรุงสาวัตถีมีกุกุมพีนุหนึ่ง ชื่อมหาสุวรรณ เป็นคนมั่งมี มีทรัพย์มาก มีสมบัติมาก (แต่) ไม่มีบุตร. วันหนึ่ง เขาไปทำอาบน้ำ อาบเสร็จแล้วกลับมา ในระหว่างทางเห็นต้นไม้ใหญ่ที่เป็นเจ้าไพรต้นหนึ่งมีกิ่งสมบูรณ์ คิดว่า “ต้นไม้จักมีเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่สิงอยู่” จึงให้ชำระส่วนภายใต้แห่งต้นไม้ให้สะอาด แล้วให้หวังไว้ เกลี่ยทราย ยกธงชัยและธงปฏิมาขึ้น แต่งต้นไม้เจ้าไพรแล้วทำความปรารถนาว่า “ข้าพเจ้าได้บุตรหรือธิดาแล้ว จักทำสักการะใหญ่ถวายท่าน” ดังนี้ แล้วหลีกไป.

.....

สาวตฤถิ์ กิร มหาสุวรรณ โณ นาม กุกุมพีนุ อโหสิ อทุโฆ มหาทุณ มหาโกโค อปุตตโก ฯ
 โส เอกทิวส์ นหันทิตถิ์ คนตุวา นหัตวา อากจันโต อนตรามคเค สมปนฺนสาขิ เอกั
 วนปฺปตี ทิสฺวา, "อัย มหเสสกุขาย เทวดาย ปริคคหิตุ ภาวิสุสตีติ ตสฺส เหมฐฐากาคั
 โสชาเปตฺวา ปากการปฺริกฺเขปึ การาเปตฺวา วาลุกั โอกิราเปตฺวา ฐชปตํกั อุตฺสาเปตฺวา วนปฺปตี
 อลงฺกิริตฺวา

"ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลภิตฺวา ตุมฺหากั มหาสกุการั กิริสุสามีติ ปตฺถณฺ กตฺวา ปกุกามิ ฯ

ศัพท์ที่ใช้เป็นตัวกำหนดเลขใน คือ อิติ ศัพท์ อิติ ศัพท์จะต้องสนธิกับบทที่อยู่ท้ายสุดของประโยคเลขใน เมื่อ อิติ ศัพท์สนธิกับบทที่อยู่ท้ายสุดของประโยคเลขใน จะปรากฏให้เห็น พอสรุปได้ดังนี้

อ+อิตติ	=	อาติ	เช่น	กิริสุสาม+อิตติ	=	กิริสุสามาติ
อา+อิตติ	=	อาติ	เช่น	อากตา+อิตติ	=	อากตาติ
อิ+อิตติ	=	อีติ	เช่น	กโรติ+อิตติ	=	กโรตีติ
อี+อิตติ	=	อีติ	เช่น	กโรนฺตี+อิตติ	=	กโรนฺตีติ
อุ+อิตติ	=	อุติ	เช่น	สาธฺ+อิตติ	=	สาธฺติ
อฺ+อิตติ	=	อฺติ	เช่น	ภิกฺขุ+อิตติ	=	ภิกฺขุติ
เอ+อิตติ	=	เอติ	เช่น	ภนฺเต+อิตติ	=	ภนฺเตติ
โอ+อิตติ	=	โอติ	เช่น	คโต+อิตติ	=	คโตติ
อํ+อิตติ	=	อนฺติ	เช่น	อสนฺ+อิตติ	=	อสนฺติ

การแปลประโยคเลขใน

การแปลประโยคเลขใน จะต้องแปลเปิด อิติ ศัพท์เข้าไป ด้วยบทที่เรียกหาคำว่า “ว่า”
เช่น คิดว่า จินตฺ (คิด)

กล่าวว่า พुरु (กล่าว)

บอกว่า..... อาโรจ (บอก)

ถามว่า..... ปุจฺจ (ถาม)

ตอบว่า.....

หวังว่า.....

รู้ว่า

เห็นว่า.....

ทั้งนี้ อาจเปรียบเทียบประโยคเลขนอก เลขใน เหมือนคำว่า นอกห้อง ภายในห้อง	
นอกห้อง	เปรียบเหมือน เลขนอก
ภายในห้อง	เปรียบเหมือน เลขใน
อิติ ศัพท์	เปรียบเหมือน ประตูลูก
ห้องเล็กภายในห้องใหญ่	เปรียบเหมือน เลขในอยู่ภายในเลขใน
คำที่ใช้เปิด อิติ ศัพท์	เปรียบเหมือน กุญแจที่ให้เปิดประตู

แบบฝึกหัดท้ายบท

จงแปลเป็นภาษามคธ

๑. อ.บุรุษ คิดแล้วว่า อ.เรา จักทำ ซึ่งการงาน ดังนี้ เริ่มแล้ว ฯ

จงแปลเป็นภาษาไทย

๑. เสฏฐิ จินฺตสิ “อัย รุกฺโข มหเสฏฺฆาย เทวตาย ปรีคฺคหิตฺ ภาวิสฺสตีติ ฯ